

KŪRINIO ORIGINALUMO SAMPRATA

Dr. Jūratė Usonienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 87
Elektroninis paštas ckk@mruni.lt

*Pateikta 2005 m. rugsėjo 23 d.
Parengta spausdinti 2005 m. gruodžio 15 d.*

Pagrindinės sąvokos: intelektinės nuosavybės teisė, autorių teisės, autorių teisių objektai, kūrinio originalumas.

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamas vienas iš kūrinio, kaip saugomo autorių teisių objekto, požymių – originalumas. Taikant lyginamąjį, sisteminės analizės metodus nagrinėjama originalumo samprata dviem pagrindiniais aspektais: originalumas kaip kriterijus nustatyti, ar kūrybinės veiklos rezultatas yra kūrinys, ir originalumas kaip kriterijus nustatyti, ar veiklos rezultatas nėra nukopijuotas nuo kito kūrinio, t. y. autorių teisių pažeidimui konstatuoti. Nagrinėjant originalumą pirmuoju aspektu tiriama, kaip suprantamas šis kūrinio požymis skirtingos teisės tradicijos valstybėse, ar naujos kūrinų rūšys atitinka originalumo reikalavimą, originalumo sampratos pokyčiai. Nagrinėjant originalumą antruoju aspektu ieškoma kriterijų, kurie leistų konstatuoti svetimo kūrinio panaudojimą ir išvestinio kūrinio originalumą. Nagrinėjama Lietuvos teismų praktika šiuo klausimu. Straipsnis baigiamas išvadomis.

Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo [1] (toliau – ATGTI) 2 straipsnyje numatyta, kad kūrinys – originalus kūrybinės veiklos rezultatas literatūros, meno ir mokslo srityje, nepaisant jo meninės vertės, išraiškos būdo ar formos. Panašiai kūrinys apibrėžiamas ir kitų valstybių įstatymuose. Pavyzdžiui, 1988 m. Jungtinės Karalystės autorių teisių, dizaino ir patentų akto 1 straipsnyje numatyta, kad autoriaus teisė yra nuosavybės teisė į toliau nurodytus požymius atitinkančius kūrinius: į originalius literatūros, dramos, muzikos ir meno kūrinius; į garso įrašus, filmus, transliacijas; į publikuotų leidinių tipografinį apipavidalinimą. 1992 m. Prancūzijos intelektinės nuosavybės kodekso L.112-1 straipsnyje numatyta, kad kodekso nustatyta apsauga taikoma kūriniais, kurie yra kūrybinio darbo rezultatai, nepaisant jų rūšies, išraiškos formos, vertės ar paskirties, autorių teisėms. Pagrindinis kūrinio požymis, kartu ir teisinės apsaugos kriterijus (originalus kūrybinės veiklos rezultatas kūriniais laikomas neatsižvelgiant į jo meninę vertę; kūrinys – bet kurios meno, mokslo ar literatūros srities kūrybinės veiklos rezultatas, neatsižvelgiant į jo išraiškos būdą ar formą), yra kūrinio originalumas. Kitais žodžiais tariant, teisinė apsauga intelektinės kūrybinės veiklos rezultatui taikoma tik tuomet, kai jis yra originalus. Ką gi reiškia originalus kūrinys? Kokios kūrinio savybės leidžia intelektinės kūrybinės veiklos rezultatus priskirti literatūros, mokslo ir meno kūriniais kaip autorių teisių objektams?

Nei Lietuvos bei užsienio valstybių įstatymai, nei tarptautiniai teisės aktai neįvardija jokių kriterijų žmogaus veiklos rezultato originalumui apibrėžti. Kiekvienu atveju tai teismo funkcija. Nagrinėdamas konkretų ginčą jis gali ir turi nustatyti kriterijus, leidžiančius vieną darbo rezultatą laikyti originaliu, o kito – ne. Pati originalumo samprata yra nevienalytė, todėl originalumo reikalavimas kūriniais nagrinėtinas dviem požiūriais: pirma, originalumas kaip kriterijus nustatyti, ar veiklos rezultatas apskritai gali būti saugomas, t. y. nustatyti, ar rezultatas yra kūrinys; antra, originalumas kaip kriterijus nustatyti, ar veiklos rezultatas nėra nukopijuotas nuo kito kūrinio, t. y. autorių teisių pažeidimui konstatuoti.

Originalumas kaip kriterijus nustatyti, ar veiklos rezultatas gali būti laikomas kūriniumi. Iš esmės originalumas nusako autoriaus ryšį su kūriniumi: originalus reiškia kilęs iš autoriaus. Kaip gi suprantamas šis ryšys? Kriterijai, lemiantys kūrinio originalumą, aiškinami labai įvairiai.

Bendrosios teisės tradicijos valstybėse pabrėžiama, kad originalumas nereiškia, jog kūrinys yra išradingas, naujas ar unikalus [2, p. 88]. Čia kriterijus originalumui nustatyti – pakankamos (didesnės negu minimalios) kūrejo pastangos kūrybiniam rezultatui pasiekti [3, p. 379]. Teisėjas vertina, ar autorius įdėjo pakankamai darbo, išmanymo, apmąstymų (angl. „*labour, skill, judgment*“). Kartu pabrėžiama, kad taip nustatant originalumą (taikant vadinamąjį objektyvųjį originalumo reikalavimą) yra minimizuojama teisėjo subjektyvaus vertinimo galimybė bei tampa įmanoma apsaugoti įvairaus pobūdžio darbo ir kapitalo investavimą į intelektualio darbo rezultatą [4, p. 385]. Britai pripažįsta ir tai, kad jų originalumo reikalavimas yra mažesnis negu originalumo reikalavimas Europoje, o nesaugomi tik tokie veiklos rezultatai, kurie yra vien tik darbo rezultatas [2, p. 89].

Kontinentinėje teisėje teisėjas taiko vadinamąjį subjektyvų originalumo kriterijų. Kitaip tariant, teisėjas kvalifikuoja kūrinio originalumą atsižvelgdamas į tai, ar kūrybinio darbo rezultatas atspindi autoriaus asmenybę (pranc. „*empreinte de personnalité*“) [5, p. 29–30; 6, p. 22–30]. Prancūzų autorių teigimu, jų taikomas originalumo kriterijus itin subjektyvus ir labai nepastovus [7, p. 63]. Be to, taip suprantamo originalumo kriterijaus taikymas norom nenorom kertasi su vienu iš autorių teisių principų – kūrinio meninės vertės nevertinimu taikant kūriniumi teisinę apsaugą: teismai, ieškodami asmenybės atspindžio kūrinuose, neišvengiamai ieško žmogaus intelektinės ir kūrybinės veiklos rezultato meninių, estetinių savybių. Todėl, P.-Y. Gautier nuomone, Prancūzijos teismai yra itin atsargūs vertindami kūrinio meninę vertę ir laisvi vertindami kūrinio originalumą – kartais jį traktuoja pernelyg plačiai, kartais griežtai, o dėl to darosi nebeįmanoma nustatyti aiškių teismų praktikos taikomų kriterijų [7, p. 64].

Originalumo samprata skiriasi ne tik skirtingose pasaulio vietose, bet ir skirtingu laiku. Originalumas, kuris kalbant apie tradicinius literatūros ir meno kūrinius tradiciškai buvo akivaizdus, vertinant šiuolaikines kūrinių formas toks nebėra. Literatūroje nurodomas dabarčiai būdingas originalumo reikalavimo lygio smukimas – naujos technologijos, naujos kūrinių formos, nauji kūrinių panaudojimo būdai lemia, kad originalumas klasikiname mene, pasireiškęs kaip gana didelis kūrybingumo reikalavimas, tampa objektyvizuotu minimalių pastangų arba tiesiog žmogaus asmeninės veiklos reikalavimu [8, p. 75]. Iš esmės originalumo sampratos pokyčius lemia naujai sukuriamų nematerialių vertybių, kurių neapima tradicinių kūrinių samprata, teisinės apsaugos būtinybė. Tokiu atveju apsauga labiau nukreipta ne į konkretaus žmogaus kūrybinio darbo ir jo turtinių interesų, o į investicijų į nematerialaus darbo rezultatą apsaugą. Vienas iš būdų užtikrinti apsaugą yra autorių teisių apsaugos mechanizmo naudojimas. Būtent dėl šio mechanizmo patrauklumo (formalumą netaikymo, išimtinio teisių pobūdžio, ilgų turtinių teisių galiojimo terminų) vis daugiau kūrybinės ir intelektinės veiklos produktų mėgina „paljsti“ po kūrinio samprata. Kartu galima sakyti, kad originalumas, kaip apsaugos kriterijus, tampa vis daugiau apimantis, o autorių teisių apsauga užtikrina ir kūrybinės, ir komercinės vertės apsaugą¹.

Vis dėlto negalima vienareikšmiškai teigti, kad originalumo reikalavimas smunka. Šiuolaikinėje žinių visuomenėje autorių teisių apsauga turi būti suderinta su visuomenės teise į informaciją, žinias. Kitaip sakant, autorių teisių apsaugos mechanizmas negali būti naudojamas tam, kad konkretaus asmens išimtinių teisių objektu taptų tai, kas priklauso visiems – žinios, informacija. Didžiosios Britanijos teismai XX a. pradžioje konstatavo traukinių tvarkaraščio ir įprastų matematikos egzamino užduočių originalumą [2, p. 92], o šiuolaikinė autorių teisė produktų, kuriuose įprastai pateikiama informacija, nelaiko kūriniais². Produktai, kuriems surinkti, patikrinti, apdoroti, pateikti buvo panaudotos intelektinės ir finansinės investicijos, saugomi pagal specialiąsias normas (pvz., duomenų bazių *sui generis* apsauga) gamintojams nustatant siauresnes, palyginti su autorių teisėmis, teises. Antai ATGTĮ nustato, kad duomenų bazės gamintojas, kuris įrodo, kad parinkdamas, sudarydamas, tikrindamas bei pateikdamas duomenų bazės turinį padarė esminių kokybinių ir (ar) kiekybinių (intelektinių, finansinių, organizacinių) investicijų, turi dvi turtines teises: bet koku būdu arba forma visam laikui ar laikinai perkelti visą duomenų bazės turinį ar esminę jo dalį į kitą laikmeną ir bet koku būdu padaryti viešai prieinamą visą duomenų bazės turinį arba esminę jo dalį platinant duomenų bazės kopijas, jas

¹ Plačiau žr.: J. C. Ginsburg. Creation and commercial value: copyright protection of works of information // Columbia Law Review, November, 1990. P. 1868.

² Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos 2 straipsnio 8 dalyje numatyta: „Šioje Konvencijoje numatoma apsauga netaikoma pranešimams apie dienos naujienas arba įprastinės spaudos informacijos pobūdžio pranešimams apie įvairius įvykius“; LR ATGTĮ 5 straipsnis: „Autorių teisių objektais nelaikomi: [...] 5) įprastinio pobūdžio informaciniai pranešimai apie įvykius“.

nuomojant, perduodant visą duomenų bazės turinį ar esminę jo dalį kompiuterių tinklais (internetu) ar kitais perdavimo būdais.

Taigi šiandien galima kalbėti apie skirtingų rūšių kūrinių skirtingą originalumo lygį: tradicinio („tikrojo“) meno kūriniams ir toliau taikomas ganėtinai aukštas originalumo standartas, tuo tarpu naujoms kūrinių rūšims (duomenų bazėms, kompiuterių programoms, daugialypiams kūriniams) originalumo reikalavimas mažesnis [8, p. 77–79]. Kontinentinės teisės doktrinoje nurodoma, kad subjektyvusis originalumo reikalavimas netinka naujoms, žemo kūrybinio lygio kūrinių kategorijoms. Antai A. Strowel ir E. Derclaye išskiria tris kūrinių kategorijas, kurioms taikytinas skirtingas originalumo reikalavimas. Pirmoji jų – meno kūriniai (pranc. *les oeuvres artistiques*), kuriems taikomas subjektyvus originalumo reikalavimas – šie kūriniai originalūs tuomet, kai jie atspindi kūrėjo asmenybę. Antroji – „faktinių kūrinių“ grupė (pranc. *les oeuvres factuels*). Šiai grupei priskiriami įvairūs objektyviai egzistuojančios informacijos rinkiniai – katalogai, žemėlapiai, duomenų bazės. Pastarosios kūrinių grupės originalumas kelia problemų, nes šie kūriniai atsiranda pateikiant ir apdorojant informaciją. Trečioji kūrinių grupė – „funkciniai kūriniai“ (pranc. *les oeuvres fonctionnels*) (kompiuterių programos, video žaidimai). Originalumo kriterijus subjektyviaja prasme šiems kūriniams taip pat sunkiai pritaikomas, todėl originalumą rodo tai, kad programa yra programuotojo darbo rezultatas [6, p. 35–36]. Todėl kaip kriterijus nustatyti kai kurių kūrinių originalumą minima (ir teisės aktuose įtvirtinama) autorius asmeninė kūrybinė veikla: preziumuojama, kad kūrinys – konkretaus žmogaus kūrybinės veiklos (laisvos, savarankiškos) rezultatas – jau savaime yra originalus. Juolab kad autorių teisėje laikomasi prielaidos, jog du asmenys, veikdami savarankiškai, vienodo rezultato sukurti negali. Tokį originalumo kriterijų įtvirtina ir Europos Sąjungos direktyvos. 1991 m. gegužės 14 d. Europos tarybos direktyvos 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos [9, p. 42–46] 1 straipsnyje numatyta, kad kompiuterio programai taikoma apsauga, *jei ji yra originali ta prasme, kad tai – paties autoriaus intelektualo kūrinys*; teisei į apsaugą nustatyti netaikomi jokie kiti kriterijai. 1993 m. spalio 29 d. Europos Tarybos direktyvos 93/98/EEB dėl autorių ir gretutinių teisių apsaugos terminų suderinimo [10, p. 9–13] 6 straipsnyje nustatyta, kad fotografijoms, kurios yra *paties autoriaus intelektualinės kūrybos išraiška ir dėl to laikomos originaliomis*, taikoma 1 straipsnyje numatyta apsauga; jokie kiti kriterijai nėra svarbūs sprendžiant, ar fotografija turi būti saugoma. 1996 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos [11, p. 20–28] 3 straipsnyje įtvirtinta, kad pagal šią direktyvą duomenų bazės, kurios pagal duomenų parinkimą ir išdėstymą yra *autoriaus intelektualinės veiklos rezultatas*, saugomos autorių teisių; kad būtų pripažintos tinkamomis tokiai apsaugai, jokių papildomų atrankos kriterijų nereikia.

Keletą žodžių vertėtų tarti ir apie originalumo sampratą Lietuvos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje. Doc. A. Vileita originalius kūrinius apibūdina kaip kūrinius, kurie yra autoriaus kūrybinio darbo rezultatas ir kuriuose atsispindi autoriaus asmuo: jo pažiūros, mintys, mąstymo ir minčių reiškinio pobūdis, gyvenimo patirtis. Originalumas, doc. A. Vileitos nuomone, pasireiškia tiek kūrinių formos, tiek turinio originalumu, o teisei apsaugai užtenka formos originalumo [12, p. 33]. Taigi galima teigti, kad Lietuvoje laikomasi subjektyvaus originalumo sampratos. Kalbant apie Lietuvos teismų praktiką pažymėtina, kad keli esami teismų praktikos pavyzdžiai neleidžia išskirti teismų suformuluotų kriterijų nustatyti kūrinių originalumą. Čia vertėtų paminėti UAB „Koja“ inicijuotą teisminį ginčą dėl neteisėto kompaktinės plokštelės, garso kasetės viršelio dizaino ir pačios kompaktinės plokštelės dizaino panaudojimo [13]. Atsakovas UAB „Intervid“, šiek tiek pakeitęs plokštelės ir kasetės viršelių dizainą, pačios plokštelės dizainą, išleido garso įrašus plokštelės ir kasetės forma ir prekiaavo jais. Atsikirsdamas į ieškovo reikalavimus atsakovas nurodė, jog kompiuterinė grafika nėra autorinės teisės objektas, nes Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo normos tarp autorinės teisės objektų neįvardija kompiuterinės grafikos kaip autorių teisių objekto. Atsakovas teigė, kad kompaktinė plokštelė buvo apipavidalinta pasitelkus būtent kompiuterio programas, todėl dizainas buvo kuriamas nesavarankiškai, o nesavarankiškas kūrinys nėra autorinės teisės objektas ir tokiam kūriniui netaikoma Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo numatyta apsauga. Atsakovas taip mėgino įrodyti, kad naudojosi nesaugomu objektu. Teismas šį atsakovo argumentą atmetė teigdamas, kad įstatymas nenumato, kaip ar kokiomis priemonėmis turi būti sukurtas kūrinys, kad jis būtų autorių teisių objektas. Svarbiausia yra tai, kad toks kūrinys būtų originalus kūrybinės veiklos rezultatas. Teismo teigimu, kompiuterinės grafikos panaudojimas nepaneigia dizaino, kaip savarankiškos kūrybinės veiklos rezultato, išreikšto objektyvia forma, originalumo. Taigi kūrinys, sukurtas kompiuterine grafika, visiškai pagrįstai teismo buvo pripažintas originaliu kūriniu – autorių teisių objektu.

Originalumas kaip kriterijus nustatyti, ar veiklos rezultatas nėra nukopijuotas nuo kito kūrinio. Kaip minėta, originalumas nagrinėtinas ir kitu aspektu: nustatant autoriaus teisių pažeidimo at-

vejj. Vien to, kad darbo rezultatas sudaro intelektualinio ir kūrybinio rezultato įspūdį (pvz., pasižymi estetiškėmis savybėmis, pateikia savitą informacijos apipavidalinimą), neužtenka. Norint nustatyti, ar kūrinii taikoma autorių teisių apsauga, svarbu įvertinti, ar kūrinys yra būtent to autoriaus kūrybinio darbo rezultatas, t. y. ar jis nėra nukopijuotas. Būtina turėti omenyje, kad kopijavimas apima ne tik pačius paprasčiausius būdus – kopijavimą taikant reprografiją, fotografiją, bet ir dailės kūrinio perpašymą, „pertapymą“, tokio paties muzikinio motyvo panaudojimą, bet ir netiesioginį kopijavimą – daugiau ar mažiau pakeistų svetimų kūrinii motyvų, formų, siužetų ir pan. panaudojimą.

Nagrinėjant kūrinio originalumą šiuo aspektu vertėtų atkreipti dėmesį į kūrinio originalumo ir naujumo santykį. Būtų galima teigti, kad naujumas suponuoja originalumą – jei asmuo savarankiškai sukūrė kažką nematyto, negirdėto, nežinomo, tikėtina, kad tai bus originalus kūrinys. Tačiau visuotinai pripažįstama, kad naujumo reikalavimas nėra keliamas autorių teisėje: originaliu bus laikomas kūrinys, kuriame išreikštos žinomos idėjos, pateikiami žinomi duomenys, jei bus originali jų išraiškos forma [12, p. 34]. Autorii teisėje laikomasi principo, kad autorių teisių apsauga yra taikoma ne kūrinio turiniui, o kūrinio formai (išraiškai). Taip pat bendrai priimta, kad autorių teisių objektu nelaikomos idėjos¹. Todėl kyla vadinamųjų saugomų ir nesaugomų kūrinio elementų santykio klausimas, o literatūroje įvardijama kūrinio formos ir turinio dichotomijos problema [4, p. 417; 7, p. 53–55]. Kai kuriais atvejais, ypač tuomet, kai kūrinio vertė sutelkta kūrinio formoje, kūrinio turinio ir formos santykio klausimas neiškykla. Akivaizdu, kad poetas, sukūręs eilėrašį apie meilę, neįgyja išimtinės teisės kurti šia tema. Tačiau ne visuomet takoskyra tarp formos ir turinio, formos ir idėjos yra akivaizdi. Nagrinėjant prozos, dramos, garso ir vaizdo kūrinii itin originalių siužetų, reklaminių klipų idėjas, mokslo kūriniiuose formuluojamų minčių panaudojimo galimybę kitų asmenų kūriniiuose, padėtis nebeatrodo tokia paprasta, nes kūrinio forma tiesiogiai susijusi su kūrinio turiniu. Kitaip sakant, yra kūrinii, kurie originalūs ir savo turiniu, ir forma. Kadangi egzistuojantis teisinis reguliavimas tik konstatuoja, kad idėjos nėra laikomos autorių teisių objektais, teismas turi nuspręsti, ar kūrinys, kuriame panaudota kito autoriaus kūriniije išreikšta idėja ar kūrinio siužetas, yra originalus. Doktrinoje pateikiami įvairūs kriterijai, kuriais vadovaujantis būtų galima atskirti saugomus kūrinio elementus nuo nesaugomų. Antai nurodoma, kad jei idėja gali turėti tik vieną išraiškos formą, neišvengiama idėjos išraiška kūriniije negali būti saugoma autorių teisės. Jei idėja yra itin išsamiai atskleista kūriniije, idėjos kopijavimas kartu yra ir išraiškos (formos) kopijavimas; tokiais atvejais autorių teisė saugos ir nuo idėjos, ir nuo jos išraiškos kopijavimo [14, p. 149]. Be to, gali būti atsižvelgta ir į panaudoto kūrinio originalumo lygį². Jei panaudotas aukšto kūrybinio lygio kūrinys, kuriam būdingas ir turinio, ir formos originalumas (kūriniije atskleista itin originali idėja, itin aiškus, neįprastas siužetas), pažeidimui konstatuoti užtenka, kad kūrinys naudojamas ganėtinai pakeistas arba naudojami tik kai kurie kūrinio epizodai ar turinio elementai. Jei kūrinys yra žemesnio kūrybinio lygio (pvz., naturmortai, įprastų daiktų „fotografiniai“ piešiniai, kasdienių vaizdų fotografijos ir pan.), tokio kūrinio nukopijavimas paprastai konstatuojamas tik tuomet, kai padaroma tiksli kūrinio kopija. Ši sąsaja atskleidžia ir kūrinio originalumo įtaką autorių teisėms į kūrinį: kuo žemesnis kūrinio originalumo lygis, tuo siauresnės kūrinio autoriaus galimybės uždrausti atlikti vienus ar kitus veiksmus, susijusius su kūriniiu, kitaip sakant, tuo siauresnės autorių teisės.

Kita vertus, vien tai, jog kūriniije yra panaudoti kito kūrinio elementai, nereiškia, kad naujasis produktas yra neoriginalus. ATGTĮ 2 straipsnis numato, kad saugomi ir išvestiniai kūriniai, t. y. tokie kūriniai, kurie sukurti naudojant kitus kūriniius. Išvestinis kūrinys įstatymo priskiriamas autorių teisių objektų kategorijai, todėl jam, kaip ir bet kuriam kitam kūriniiui, yra keliamas originalumo reikalavimas. Kaip nurodo A. Vileita, išvestinių kūriniių originalumas pasireiškia pagrindinio kūrinio perdirbimu (pasakojamojo kūrinio perdirbimas į dramos kūrinį arba scenarijų ir kt.) arba kokybiškai jį pakeičiant, perdirbant, išverčiant į kitą kalbą [12, p. 36]. Jungtinėje Karalystėje laikomasi nuomonės, kad originalus tik toks išvestinis kūrinys, kuris sukurtas „tinkamomis pastangomis“ (teismų nuomone, neužtenka, kad siekiant naujo rezultato buvo įdėta daug pastangų – juk norint padaryti tikslią paveikslo kopiją taip pat reikia įdėti daug darbo, išmanymo; pastangos laikomos tinkamomis, jei jos ne mechaninės ar automatinės, o individualios); įdėtos pastangos turi iš esmės pakeisti kūrinį (naujas kūrinys turi pasižymėti tokiomis savybėmis, kurios pirminiam kūriniiui nebuvo būdingos ir dėl kurių išvestinis kūrinys skiriasi nuo pirminio), o pakeitimai turi būti tinkamo pobūdžio (esminiai kūrinio pakeitimai turi būti tiesiogiai susiję su išvestiniu kūriniiu). Prancūzijoje teigiama, kad santykinai naujas kūrinys, t. y.

¹ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 5 straipsnis, Pasaulio prekybos organizacijos sutarties dėl intelektualinės nuosavybės teisių aspektu, susijusių su prekyba (TRIPS) 9 (2) straipsnis, Pasaulinės intelektualinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutarties 2 straipsnis.

² Plačiau žr.: W. R. Cornish Intellectual property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. – London: Sweet & Maxwell, 1999. P. 420–421.

kūrinys, kuriam sukurti panaudotas kitas kūrinys, yra originalus, jei jame atsispindi naujo kūrinio autoriaus asmenybė [5, p. 27, 69]. Jei tariamasis kūrinys tik šiek tiek modifikuoja pagrindinį kūrinį arba naudojami svetimų kūrinių „gabalai“, toks „kūrinys“ neatitinka originalumo reikalavimo, todėl nėra autorių teisės saugomas¹.

Grįžtant prie kūrinio originalumo antruoju aspektu sampratos Lietuvos teismų praktikoje, reikėtų pažymėti, kad kol kas Lietuvos teismai nėra nagrinėję kūrinio turinio ir formos santykio. Tuo tarpu kalbant apie kūrinio originalumą kaip kriterijų nustatyti, ar kūrinys nėra nukopijuotas, reikėtų paminėti Lietuvos apeliacinio teismo išnagrinėtą bylą [15]. Ieškovas Antanas Vilius Jurkūnas kreipėsi į teismą su ieškiniu atsakovams AB „Mintis“ ir Ramutei Šukevičienei dėl autoriaus turtinių ir neturtinių teisių pažeidimo. Ieškovas nurodė, kad atsakovo AB „Mintis“ 2001 m. išleistame leidinyje „Enciklopedinė miško knyga“ be ieškovo leidimo ir nenurodant jo pavardės buvo panaudoti dvidešimt devyni ieškovo piešiniai. Ieškovo manymu, piešiniai (įvairių miško žvėrelių piešiniai) buvo perpiešti iš jo piešinių, išspausdintų 1988 m. išleistame leidinyje „Lietuvos fauna. Žinduoliai“. Šių piešinių autore leidinyje „Enciklopedinė miško knyga“ nurodyta atsakovė R. Šukevičienė. Atsakovė R. Šukevičienė teigė, kad ji yra AB „Mintis“ išleisto leidinio piešinių autorė. Teismas paskyrė piešinių ekspertizę. Ekspertai padarė išvadą, kad R. Šukevičienės piešiniai yra perpiešti iš A.V. Jurkūno piešinių remiantis tokiais motyvais:

- Ekspertai lygino ieškovo ir atsakovės R. Šukevičienės pateiktus dvidešimt devynis gyvūnų (žvėrelių) piešinius. Ekspertai nustatė, kad piešinių kompozicija, piešimo technika, formos modeliavimo priemonės yra bendros, dalies piešinių spalvos yra vienodos, dalies – panašios. Atsakovo piešinių ir ieškovės piešinių lyginimas leido ekspertams padaryti išvadą, kad R. Šukevičienės piešiniuose šie žvėreliai yra piešti naudojantis knygoje „Lietuvos fauna. Žinduoliai“ esančiais ieškovo piešiniais.
- Ekspertizės akto lyginamojo tyrimo dalyje pabrėžta reikšminga aplinkybė, kad buvo lyginami tiek ieškovo sukurti, tiek ir atsakovės R. Šukevičienės atlikti piešiniai su kitose knygose įdėtais tokių žvėrelių piešiniais. Lyginimas leido padaryti išvadą, kad atsakovės žvėrelių piešiniai kompozicija, dydžiu (dalis piešinių ir žvėrelių spalva) skiriasi nuo tokių žvėrelių piešinių kitose tyrimui pateiktose knygose.

Remdamasis šios ekspertizės rezultatais teismas padarė išvadą, kad R. Šukevičienės piešiniai yra ne originalai, o neteisėta A. V. Jurkūno piešinių kopija.

Išvados

1. Pateikti universaliai, visiems kūriniais tinkančią originalumo sampratą yra sunku ir vargu ar tikslinga: pirma, originalumas yra vertinamasis kriterijus, kurį taiko teismas konkrečioje byloje; antra, originalumas skirtingai suprantamas skirtingos teisės tradicijos valstybėse (subjektyvusis originalumo reikalavimas kontinentinės teisės valstybėse ir objektyvusis originalumo reikalavimas bendrosios teisės valstybėse); trečia, šiuolaikinei kūrinių įvairovei būdingas skirtingas originalumo lygis – poreikis užtikrinti finansinių, organizacinių investicijų į veiklos rezultatą apsaugą lemia tai, kad šiuolaikinė autorių teisė saugo ir labai originalius kūrinius, kuriuose akivaizdžiai atsispindi autoriaus asmenybė (kontinentinėje teisėje), autoriaus darbas, išmanymas, apmąstymai (bendrojoje teisėje), ir ne itin originalius kūrinius, kuriems sukurti reikalingas daugiau finansinis, organizacinis negu intelektinis indėlis.

2. Nepaisant originalumo sampratos nevienareikšmiškumo galima teigti, kad šiuolaikinėje autorių teisėje linkstama prie objektyvizuoto originalumo sampratos – žmogaus asmeninės kūrybinės veiklos reikalavimo.

3. Lietuvos teismų praktika neleidžia pateikti išsamaus kriterijų originalumui nustatyti sąrašo. Turimi teismų praktikos pavyzdžiai rodo, kad originalumas, kaip autorių teisių apsaugos kriterijus, taikomas tinkamai ir ganėtinai lanksčiai – atsižvelgiama ir į gautą intelektualinio ir kūrybinio rezultato pobūdį, jo savybes ir į tai, ar gautas rezultatas yra paties autoriaus savarankiškos intelektualinės ir kūrybinės veiklos rezultatas.

¹ Be jokios abejonės išvestinių kūrinių originalumas yra išsamesnio nagrinėjimo dalykas.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 50-1598; Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 28-1125.
2. Bently L., Sherman B. Intellectual property law. – Oxford University Press, 2004.
3. Barron A. Copyright law and claims of art // Intellectual Property Quarterly. 2002. No. 4.
4. Cornish W. R. Intellectual property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. – London: Sweet & Maxwell, 1999.
5. Colombet C. Propriété littéraire et artistique et droits voisins. – Paris: Dalloz, 1999.
6. Strowel A., Derclaye E. Droit d'auteur et numérique: logiciels, bases de données, multimédias. Droit belge, européen et comparé. – Bruxelles: Bruylant, 2001.
7. Gautier P.-Y. Propriété littéraire et artistique. – Paris: PUF, 2001.
8. Nordell P. J. The Notion of Originality – Redundant or not? // interneto prieiga <http://www.hhs.se/NR/rdonlyres/2D155C14-01C3-429C-B663-E3D41CFD516D/0/TheNotionOfOrigPJN.pdf>., žiūrėta 2005 m. rugpjūtį.
9. Tarybos 1991 m. gegužės 14 d. direktyva 91/250/EB dėl kompiuterių programų apsaugos (angl. Council Directive 91/250/EEC of 14 May 1991 on the legal protection of computer programs) // Official Journal L 122, 17/05/1991.
10. Tarybos 1993 m. spalio 29 d. direktyva 93/98/EB dėl autorių ir gretutinių teisių apsaugos terminų derinimo (angl. Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights) // Official Journal L 290, 24/11/1993.
11. Europos Parlamento ir Tarybos 1996 m. kovo 11 d. direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos (angl. Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases) // Official Journal L 077, 27/03/1996.
12. Vileita A. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.
13. 2003 m. gegužės 12 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis c. b. Nr. 2A 105/ 2003 m. UAB „Koja“ v. UAB „Intervid“.
14. Hart T., Fazzani L. Intellectual property law. – PALGRAVE MACMILLAN, 2004.
15. 2004 m. birželio 28 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis c.b. Nr. 2A 209/2004 Antanas Vilius Jurkūnas v. AB „Mintis“, Ramutė Šukevičienė.

The Conception of Originality of Works

Dr. Jūratė Usonienė
Mykolas Romeris University

Keywords: *intellectual property law, copyright, originality of works.*

SUMMARY

The article deals with one of the features of work – originality. Using comparative and system analysis methods the conception of originality is examined in two main aspects: originality as criteria to determine whether the work is a result of creative work and originality as criteria to determine if the result of work is not copied from the other work.

The first meaning of originality in the states with different law systems is examined: the objective requirement of originality is applied in common law states (the work is original if enough of labour, skill and judgement invested in it); the subjective requirement of originality is applied in continental law states (the work is original if it reflects the personality of the author).

The changes in conception of originality in modern works are discussed. The need to protect the new non-material values conditions the declining of requirements for originality. The originality is kept when the work is the result of author's personal creative activity. The author comes to a conclusion that currently the different requirements of originality for the different kinds of works are applied: the high level of originality is typical for traditional works of art and lower level is characteristic for applied art works and new forms of works (databases, computer programs, photography).

The example of case law where the court stated the originality of work, which was created using computer programs, is given.

Analysing the second meaning of originality the author searches for the criteria which lets to state the originality of derivative work and the illegal use of work. The problem of protected and non-protected elements of work (the dichotomy of content and form) is discussed, trying to define not protected elements which are not subject of exclusive authors' rights. The originality of derivative works is examined, saying that the common requirements of originality for them are applied.

The article contains review of Lithuanian case law examples: the court stated the violation of copyright because new drawings were exact or similar copy of original ones.

The conclusions are given in the end of article.

